

Moda Qarıynan Müdə Qarının Nağılı

Əzizə Cəfərzadə

© Əzizə Cəfərzadə. Anamın Nağılları. 1982.

Badi-badi giriftar, hamam hamam içində, xəlbir saman içində, dəvə dəlləklik eylər köhnə hamam içində, Şah Abbas cənnətməkan, tərəziyə vurdu təkən, iki qoz, bir girdəkan. Sizə kimdən deyim, kimdən danışım... biri var idi, biri yox idi, allahın bəndəsi çox idi... Bitlis vilayətində Adil şah adında bir padşah var idi, adı kimi özü də adil idi. Dünyada dost desən dostu, dövlət desən var-dövləti, torpaq desən gözəl-gözəl ölkələri, pul desən xəzinələri var idi... dünyaya sığmayan. Nəyi desən var idi Adil şahın, bircə övladı yox idi. Yaman bikef dolanırdı Adil şah. Günlərin bir günündə Məhəmməd Nəsir tinində bir rəmmal-dərviş peyda oldu. Elə bu vaxt Adil şah külafirəngidə oturub beht içində qəm dəryasına qarq olmuşdu. Birdən eşitdi ki, bir səs gəlir küçədən:

—Fala baxanam, rəml ataman... Fala baxanam, rəml atanaa...a...m...

Adil şah əmr elədi, nökar-naib gəlib rəmmal dərvişi padşahın hüzuruna çağırırlar. Padşah dərvişə diqqətnən baxdı. Gördü, vallah, heç indiyənəcən gördüyü dərvişlərdən döyül. Elə bil allah könlü olanda yaratdığı bu bəndəsinə bir dərya ağıl verib. Ağıl bir cüt nur kimi gözlərində parıldaıyır. Adil şahın quşu dərvişə qondu, ürəyi nədənsə telləndi, dedi:

—Ağa dərviş, rəml at, gör allahın qulluğunda günahım nədi?

Dərviş Adil şahın üzünə matdım-matdım baxandan sonra dedi:

—Şahım, sənın dərdin övlad dərdidi...

Adil şah daha da qəmləndi, dərindən bir ah çəkdi:

—Elədi, ağa dərviş! Dəli-dərdim övlad dərdidi. Bax gör qismətimdə övlad varsa, səni dünya malından qəni eləyəcəyəm. Nə istəsən verəcəyəm...

Dərviş dedi:

—Hökmdarım, mən pay alan dərvişlərdən deyiləm, pay verən dərvişlərdənəm. Bəyəm dərdini bir baxışla tapıb deyəndə bunu başa düşmədin?

—Düşdüm, ağa dərviş, çarəsini de!..

Çarəsi asandı, padşahım! Saraydakı xanımlardan sənə övlad yoxdur. Sən çilləyə düşmüşsən, gərək arvadlarından əl çəkib Bitlisin lap qırağında kasıb bir çoban daxması var, orda hamının əl üzdüyü fağır bir külfətin fağır bir qızı var. Sən gərək onu alasan. Qismətindəki övlad o qızdadı...

Padşah hə-hə eləyənəcən dərviş bu sözləri deyib gözlərdən qeyb oldu. Nəinki Adil şah, heç nökar-naib də bilmədi ki, haçan, hansı qarından çıxdı, getdi... Qərək, Adil şah çox sevindi. Elə o saat əmr elədi at, araba, nökar-qulluqçu hazırlandı, padşah özü də ata mindi, Bitlisin qırağına çıxdılar. Gəlib burada doğrudan da bir ucuq daxma gördülər. Daxmaya bir neçə qədəm qalmış içəridən zəif zarıltı səsi eşitdilər. Nökarlar, qulluqçular içəri girib, burada yırtıq mitil içində xəstə yatmış bir qız gördülər. Padşahın əmriylə qızı xərk üstünə götürüb arabaya qoydular, saraya gətirdilər. Hamamladılar, geyindirib-keçindirdilər. Həkim, dava-dərman elədilər. Bir neçə gündən sonra qızın rəngi durulub özünə gəldi. Bir qız oldu, bir qız oldu, day nə deyim. Gül qönçəsi kimi açıldı, tuti dilli, şəkər sözlü, şirinduzlu qız Adil padşahın çox xoşuna gəldi. Amma Adil padşahın vəkil-vəzir qızlarından olan arvadları bu kasıb qıza paxıllıq eləyirdilər ki, neyçün Adil şah hamını yadından çıxarıb, bir payıqan qızını gətirib özünə arvad eləyib. Heç bir neçə ay keçməmiş məlum oldu ki, qız hamilədi. Day qızın hörməti birə-beş artdı. Adil şah qıza deyirdi ki, ayağını yerə qoyma canım çıxar, gəl sinəmin üstən yeri. Hər gün beş vaxt namazını qılırdı, allahına dua eləyirdi ki, onu yada salıb, varis verəcək. Qərək, nağıl dili yüyrək olar, doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz dəqiqə, doqquz saniyə başa çatdı. Adil padşahın arvadının ağrısı tutdu. O, bari-həmləni yerə qoymağa hazırlaşdı. Adil padşaha xəbər getdi. Sarayda bütün vəzir-vəkil qızları bir-birinə dəydlər ki, necə ki, necə? Bir payıqanın qızı gəlib padşaha arvad olmağı bəs deyil, hələ bir varis anası da olacaq? Padşaha oğul-qız doğacaq? Day ondan sonra bizim sarayda bir köpüklük miqdarımız olmayacaq. Qab qaba dəyən kimi arvadlar bir-birinə dəydlər. Baş hərəm ikinci hərəmi də yanına çağırırdı. Sözləşdilər, məsləhətləşdilər, hər ikisi də Adil padşahın qulluğuna gəldilər, dedilər ki:

—Ey böyük padşah! Sənin sonsuzluğun bizim də ürəyimizi ağrıdırdı. Şükür olsun xudavəndi-ələmə ki, sənə övlad verir. Gözlərimiz aydın olsun! İzin ver, biz sənin sədaqətli bəndələrin, neçə ilin baş yoldaşı olmuşuq səninlə, sənin gəlininə özümüz qulluq eləyək. Onun sarayda kimi-kimsəsi yoxdu. Allaha da xoş gedər, bəndəyə də.

Adil şah xoşhal oldu, arvadların sözlərinə inandı. Sən demə, qurğu ayrıymış. Baş hərəmnən ikinci hərəmin, hərəsinin bir dayəsi var idi, bu dayələr iki əkiz bacı idi. Birinin adı Moda qarı, birinin adı Müdə qarı. Hər ikisi də kələkbazlıqda şeytana pəriş tikərdi. Qədim nağılçılar deyər ki, qarılar bir neçə cür olur: qarı var ipək qarı, qarı var köpək qarı... bax bu qarılar köpək qarılardan idi. Bəlkə elə şeytan anası idilər. Qərək. Baş hərəm cariyesini göndərdi, dayəsi Moda qarını, bacısı Müdə qarı ilə birlikdə qulluğuna çağırırdı. Moda qarı ilə Müdə qarı bir su içimdə baş hərəmin hüzurunda hazır oldular:

—Hökmün nədir, mələkə?—deyə soruşdular.

Baş hərəm onların dərşini verib özü ilə birlikdə zahı yatan otağa gətirdi. Bəli, qarılar hazırlıqlarını görüb gəldilər. İçəri girən kimi biri zahının arxasına keçdi, biri önünü kəşdirdi. Baş hərəm qalan kənizi qulluqçunu otaqdan qovdu. Bir qədər keçmiş Adil şahın təzə arvadı əkiz uşaq doğdu: biri oğlan, biri qız. Hərəsi bir ay parçası, gün xırdası, buz baltası, gül qönçəsi... Moda qarınan Müdə qarı tezcə uşaqları əski-üsküyə büküb

gizlətdilər. Zahının yanına ətləklərinin altında gətirdikləri bir cüt it küçüyü qoydular. Qarıda duran muştuluqçuya da xəbər elədilər ki, bəs hal-qəziyyə belə: padşahın arvadı it küçüyü doğub, özü də bir cüt... Bəli... qabqaba dəyən kimi vəzir-vəkil, nökar-naib bir-birinə dəydi ki, ay aman, bu qara xəbəri kimin dili varacaq, padşaha xəbər aparacaq? O yandan Adil şah taxt-tac otağında oturub xəbər gözləyirdi. Tez-tez qarışa, pənəcərəyə boylanırdı. Nədimi xəlvəti göndərüb xəbər bildirirdi. Nə başınızı ağrıdım, birdən şahın qoca vəziri içəri girdi, yeri öpdü, ərz elədi:
—Qibleyi-ələm, deməyə dilim gəlmir. Amma ayrı əlac yoxdu. Bəs sənin arvadın bir cüt it küçüyü doğub...

Adil şahı elə bil ilan çaldı bu xəbərdən. Amma birdən nə fikir elədisə heç nə bürüzə vermədi, dedi:

—Neynək, allah məni onunlasa da yada salıb, şükür kərəminə! Gedin, o it küçüklərini yanıma gətirin. Amma onları doğan arvadı tez gəldiyi yurda qaytarın, bir də gözlərimə görünməsin.

Baş hərəm qarının dalındaca dayanıb qulaq asırdı, elə bu xəbəri eşidən kimi, tezcə özünü zahının otağına çatdırdı, heç əməlli-başlı özünə gəlməmiş biçərə zahını nökarların əlinə verib, şəhərin kənarında həmin o uçuq daxmaya atdırdı.

O yandan küçükləri padşahın yanına gətirdilər. Adil şah ürəyində hərdən-hərdən fikir eləyirdi ki, burda nəsə var, o dərviş yalan deməzdi. Amma bir çarə tapa bilmirdi. Baş hərəm, Moda qarınan Müdə qarı işləri elə qurmuşdular ki, şah bir sudur anlaya bilmirdi. Elə dərvişin xatirinə, ya ürəyinə gəlmişdisə it küçüklərini özündən ayırmırdı. Birini taxtın bu qıçına, o birini də taxtın o biri qıçına bağlatdırmışdı. Hər dəfə xörək vaxtı padşaha üç nimçədə xörək gəlirdi, birini şahın öz qabağına, birini bu küçüyün, birini də o biri küçüyün qabağına qoyurdular. Belə-belə küçüklər böyüyüb bir neçə ayın içində iki yekə it oldular, amma padşah onları taxtından ayırmadı, elə yanında saxladı.

Padşah burda, zahı köhnə xarabalıqda, it küçükləri taxta-tac otağında qalsın, Moda qarınan Müdə qarı baş hərəmdən aldıqları bəxşislərlə burda, hərəmlər də sarayda kefdamaqda olsunlar, sizə kimdən deyim, kimdən danışım uşaqlardan.

Bəli... Moda qarınan Müdə qarı uşaqları evlərinə gətirdilər. Baş hərəmin əmrinə görə kiçik bir sandıqçaya qoyub dəryaya atdılar. Yel qova-qova sandıqçanı götürüb apardı.

Sandıqça dəryada üzməyində olsun, sənə xəbər verim Əşəs divdən. Əşəs div divlərin padşahı idi, divlər diyarının hökmdarıydı. Cavanlığında göy üzüylə uçan vaxtı Bitlis padşahının qızı Reyhan xanımı görüb aşışlamışdı, götürüb öz sarayına gətirmişdi, özünə arvad eləmişdi. Reyhan xanım ağılbənd gəlin idi, bilirdi ki, Əşəs divin əlindən heç cürə yaxa qurtara bilməyəcək, taleyinə boyun əymişdi. Yaxşı rəftarına görə birtəhər Əşəs divin sarayında dolanır, divlərin ölkəsini Əşəslə birlikdə ağılınnan dolandırırtdılar. Amma övladları yoxuydu. Beləcə ömürləri yanına çatmışdı, möhnət, qəriblik, hicran dərdi

Reyhanı qocaltmışdı. Amma onu da deyim ki, Əşəs div onun hər bir nazıynan oynayırdı. Nə istəsə yerin deşiyində olsa, göyün yeddi qatında olsa tapıb gətirirdi. Bircə evlərinə qayıtmaqdan başqa hər arzusuna əməl eləyirdi. Bir gün div yenə dövri-ələm səyahətinə çıxmışdı, göyün üzünən uçurdu. Bir də gördü ki, dəryanın üzündə bir sandıqça üzür, yel qova-qova aparır. Əşəs div bir az aşağı endi, sandıqçanı caynaqlarına alıb göyə qalxdı: “Apararam Reyhan xanım üçün, bəni-insan əməlidə, baxar sevinər”—dedi. Cəld yolundan qayıtdı, sandıqçanı Reyhan xanıma gətirdi, Reyhan xanım onu eyvandaca açdırdı: İlahi, bir də nə görsə yaxşıdı: sandıqçanın içində qüdrətin kərəmindən iki körpə yatıb, baş barmaqlarını ağızlarına soxublar, əmcək kimi sorurlar, cəhənglərindən süd cari olur. Reyhan xanımı ağlamaq tutdu. Əşəs div dedi: —Mehribanım, Reyhan xanımım, day neyçün ağlayırsan? Allah bizimkini verib. Biri oğlumuz, biri qızımız olar.

Reyhan xanım ürəyində uşaqlara acıyan divə minnətdarlıq, amma divlərdən də yaman olub körpələri suya atan divxislət adamlara nifrət, lənət yağdıra-yağdıra körpələri qucağına aldı. Yaxasını cırdı, hər iki qundağı yaxasından keçirib, övladlığa götürdü, analıq borcunu yerinə yetirməyə başladı. Oğlanın adını İbrahim, qızın adını Mahcamal qoydular.

Daha əsl məşğuliyyətini tapmışdı. Əşəs div inək tapıb gətirdi; südünü körpələrə verirdilər. Körpələr aynan, ilnən yox, günnən, saatnan böyüyürdülər. Reyhan xanımın dərdi-zadı yadından çıxmışdı, mehrini uşaqlara salmışdı. Bircə an da onlardan ayrılmırdı. Uşaqlar böyüyüb on səkkiz yaşa çatanda bir gün Əşəs div azarladı. Başını yerə qoyan kimi anladı ki, ömür karvanı bu dünyadan köçməyə hazırlaşır. Odu ki, Əşəs div arvadı Reyhan xanımı xəlvətcə yanına çağırıb, uşaqlardan gizlin ona vəsiyyət elədi, dedi:

—Reyhan xanım, mənim ömür karvanım köç başlayır bu dünyadan. Mən öləndən sonra heç kimə bildirmə. Qulağımın dalında qırx açar var. O qırx açarı götürərsən, sözümə diqqətnən qulaq ver: mənzilimizin altında bir qapı görəcəksən, əvvəlcən onu aç, iç-içə qırx otaq qapısı açacaqsan, hərəsində bəni-insana gərək olan min cür şey var. Birində pal-paltar, birində bəzək-düzək, birində ev avadanlığı, birində qızıl, gümüş, pul-para, lap axırıncı da tövlədə qırx gözəl at var. Biri boydan balaca, çiyinlərinin üstündə al qanaq, qarəkəhər atdı. Bax, məndən sonra qohum-əqrabam divlər padşahlıq üstündə sənə də, uşaqlarımıza da əziyyət verərlər. Odu ki, bəni-insan içində olmalısınız. Nə qədər var idim, sizə zaval yox idi, mən ölən kimi uşaqları da götürüb həmin otaqları gəzərsiz, könlünüzə nə yatarsa, halal xoşunuz olsun. Onları mən ömrüm uzunu adamlar içindən yığmışam, götürərsiz. Məni öz əlinlə kəfənləyəndən sonra da bax, o balaca qanadlı atı yükləyib, özünüz də minərsiniz. Nə qədər hay-küy eşitsəz də dala baxmazsınız, at sizi lazımı yerinə—insanlar içinə aparacaq. Amma bax, nəbadə-nəbadə birdən tamahsılanıb başqa göyçək atlara minərsiz ha! Onda uşaqlar da, sən də bad-fənaya gedərsiz. Bir də oğlumun nə çətin işi olsa köhlənə məsləhət eləsin.

Reyhanın gözləri yaşla doldu, nə qədər olsa neçə illərin ömür yoldaşı dünyadan gedirdi, div də olsa onuynan yaxşı rəftar eləmişdi. Son nəfəsində də onuynan uşaqların qeydinə

qalırdı. Elə bunlar da Reyhanın zərif qəlbini kövrəltmişdi. Nə isə... Div vəsiyyətini tamam elədi, İbrahimplə Mahcamalı yanına çağırırdı, uşaqlar gələndə onların alnından öpdü, dedi:

—Balalarım, bütün yaşayanların son ucu—ölüm gəlib. Gedirəm bu dünyadan. Daha yes-yekə adamlarsız. Ananızın sözünə qulaq asın, sizə birinci axırıncı vəsiyyətim budu; o nə dedi, eləyəsiz gərək.

İbrahimplə Mahcamal atalarının bu sözündən ağlamağa başladı. Div sözünü deyib gözlərini dünya işığına yumdu. Reyhan Əşəsin vəsiyyətinə əməl eləyib cəld əlini onun qulağının dalına apardı, açarları çıxarıb kəfən hazırlığı görmək istəyəndə gözüyəşli bacı və qardaş heyrətlə analarına baxıb dedilər:

—Sən neynirsən, ana! Əmilərimizə xəbər verək...

Reyhan tələsik dedi:

—Yox, balalarım! Atanızın məsləhəti belədi, dalımcən gəlin!

Reyhan Əşəs divi mafi-qaydaynan kəfənlədi, yerində irahladı və İbrahimplə Mahcamalı da özünə gətürüb sarayın zirzəmisinə endi. Əvvəlinci qapını açdı. Burada ev əşyası bəs deyincən idi. İkinci otaqdan ipəkdən, məxmərdən, iynəbatmaz-qayçıkməzdən, zərxdən, gendəurdan, atladan, kimxadan, şəmsüqəmərdən top-top, tay-tay yığılmışdı. Üçüncü otaqda yaxalığına, qolbaqlarına, sinəsinə inci-mirvari, qaş-daş düzülmüş, güləbətənin tikilmiş paltarlar: çuxa, əba, tuman, köynək, arxalıq ürəyin istəyəncən idi. Dördüncü otaqda bəzək şeyləri: qolbaqlar, bilərziklər, sırğalar, silsilələr, gərdənbəndlər, bazubəndlər, üzüklər, tel basanlar, beşinci otaqda əşrəfilər, tükənlər, müxtəlif ölkələrin gümüş, mis və qızıl pulları tay-tay yığılmışdı. Altıncı otaqda almaz, ləl cəvahirat, firuzə, zümrüd, yaqut sandıqlar dolusu qalanmışdı. İbrahimplə Mahcamal əlbəttə, bütün bunlardan bixəbər idilər. Heç birisini də nə tanıyır, nə də qiymətini bilirdilər. Amma Reyhan xanım padşah qızıydı, cavanlığı insanlar arasında keçmişdi. Odu ki, vəzndən yüngül, qiymətdən ağır, onlara oğulbağul çatası qədər ləl-cəvahirat götürdü, xurcunlara doldurdu. Uşaqlara gərəkli pal-paltarından da az miqdarda xurcuna yığdı, axırıncı-qırxıncı otağa gəldilər. İbrahim atları görcək həvəsidi:

—Ay ana can,—dedi,—nə gözəl heyvanlardı?! İndi ki gedirik, gəlin hərəməz birinə minək, birinə də yükümüzü çataq.

Reyhan Əşəs divin sözlərini yadına saldı:

—Yox,—dedi,—ataңызın vəsiyyətinə əməl eləyək gərək.

O, tövlənin dib tərəfinə getdi, burada baş axurda boydan bapbalaca, qara bir at vardı. Demə görmədim, lap dayça. Cınaqlarının da üstündə bir cüt odlu al qanad yanır. Hə, nə başınızı ağrıdım. Reyhan xanım İbrahimplə Mahcamalı yanına çağırırdı, dedi: Balalarım, atanız vəsiyyət eləyən at budu. Buna minəcəyik. Yükümüzü də buna çatacayıq. Ayrı atların bizə dəxli yoxdu. İndi minin, amma nəbadə-nəbadə dala qayıdıb baxasız, bax,

nə səs-küy eşitdiz, işiniz olmasın ha!.. Yoxsa bad-fənaya gedərik... Divlər dalımızcan düşəcəklər.

Reyhan xanım cəld atı yüklətdirdi. İbrahim qənşərdə, Reyhan xanımla Mahcamal da tərkində yola düşdülər. Atın od qanadları onları havalandırdı, onlar göyə qalxdılar. Elə bu vaxt dallarıycan səs ucaldı: “Ay qoyma, ay tutun, ay dayanın!” Kimdi dayanan? Dəlidi dala baxan!.. Asta qaçan namərddi... Bu minvalnan bir gecə-gündüz yol getdilər. Onlar alov qanadlı atın belində göynən, biz nağıl diliynən... Gəlib çatdılar bir şəhərin qırağına. Atdan düşdülər, Reyhan xanım dayçaynan burda qaldı. İbrahimi bazara göndərdi. Bir çadır aldırdı, gətirib şəhərin kənarında çadır qurdurdu. İçinə təpildilər. Sonra usta çağırtdılar, tez-tələsik çoxlu pul verib yaxşıca bir ev tikdirdilər. Yığıldılar içinə. Bir tövlə tikdirib, atı da bağladılar o tövləyə, durdular qulluğunda. Günlərin bir günündə Reyhan xanım fikirləşdi ki, İbrahimi göndərsin padşahın hüzuruna, bəlkə bir vəsilə düşdü, yaxşı bir işə-gücə düzəldi. Cavan oğlandı, boş-bekar gəzməyəcək ki!

Nəysə... Reyhan bir nimçəyə şaha layiq xeyli ləl-cəvahirat yığıb İbrahimi şahın hüzuruna yolladı. Oğlan saraya getməkdə olsun, sən demə, bu yer elə Adil şahın məmləkəti, bu şəhər də onun paytaxtı Bitlis imiş. Adil şah da o zamandan bala dağlı sinəsini öykələyə-öykələyə yanib yaxılırmış. O iki küçük də böyüyüb hadağadan çıxıbmiş. Amma Adil şah onlardan ayrılmırmış. Elə hər ikisini taxtının bu qıçına, o qıçına bağlayıb, öz əlilə də yeməklərini verirmiş. Özgə ölkələrdən bu vilayətə gələn elçilər də bu işə haqq təəccüblənirmiş. Qərək İbrahim saraya çatdı, elçi daşını silib oturdu. Az keçmiş nədim gəlib onu Adil şahın hüzuruna apardı. İbrahim dalda nədim qabaqda, əlində də oğlanın xonçası içəri girəndə təəccüblü bir iş baş verdi. İtlər yerlərindən qumıldanmadılar. Həmişə şahın taxt-tac otağına qeyri adam girəndə yerlərindən qalxıb bir ağız hürərdilər. Amma bu dəfə heç tərpsəmədilər də. Adil şah oğlanın üzünə baxanda ürəyindən nəysə elə bil bir isti su axdı. Çırpındı ürəyi, amma bir söz demədi. Oğlanı çox mehribanlıqla qəbul elədi. Payını-parçasını götürüb baxdı, yanına qoydu. Oğlana da qulluğunda ən yaxşı, hörmətli yeri—sağ əlinin altını göstərdi. Sağ əl vəzirinin yeri idi. Adını-sanını soruşdu. İbrahim də Reyhan ana öyrədən kimi cavab verdi. Cavablar da Adil şahın çox xoşuna gəldi. Oğlanı xeyli müddət yanından buraxmadı, onuynan birgə nahar elədi. Axşam düşünəcən yanından getməyə qoymadı. Qərək Adil şahın könlünün quşu qondu İbrahimə. Hər gün gəlməyəndə darıxırdı, nədimi göndərüb yanına çağırtdırdı. Saray, iş-güc, hərəmxana yadından çıxmışdı elə bil. Bir gün sağ əl vəziri qızıynan söhbətində qəziyyəni ona danışib dedi ki, bəs belə-belə “saraya bir oğlan dadanıb, şah onu mənim yerimdə oturdur. Qorxuram ki, vəzifəmi də verə ona. Oğlan nə desə şah onun bir sözünü iki eləmir.” Baş hərəm (axı o sağ əl vəzirinin qızı idi) bir söz demədi, tezcə dayəsi Moda qarını yanına çağırtdı. Əlbəttə, Moda qarı əkiz tayıynan—ikinci hərəmin dayəsi Müdə qarıynan gəldi saraya. Hərəmlər onları öyrətdi ki, gedin görün bu İbrahim kimdi? Əvvəlcən Moda qarı işə girişdi. Taxt-tac otağının pəncərəsindən içəri baxan kimi diksindi. Ürəyinə nəsə damdı. Səksəkəliydi axı! Cəld bir əlində imanı, bir əlində tumanı özünü xanımların hüzuruna çatdırdı:

—Ay xanımlar! Nə yatmışınız indiyəcən? Onda mən sizə deyəndə ki, gəlin bu körpələrin başını batıraq—qoymadız, indi cəzanızdı çəkin! Bax, bu oğlan həmincə Adil şahın payıyğan qızından dünyaya gələn oğludu. Sağ yanağında xalı var idi, özüm bələmişdim. Oğlanın da, qızın da...

Müdə qarı dedi:

—Sənin gözün qorxudan böyüyüb, qorxan gözə çöp düşər, biri iki görər. Qoy bir mən də gedim baxım.

Müdə qarı da gedib pəncərədən baxan kimi elə bil onu ilan çaldı. Axır gününü əvvəlcədən gördü. Bildi ki, bu iş açılsa padşah onları aygır quyruğuna, dəli qatırın quyruğuna bağlatdırıb, çöllərə buraxacaq. Canına vicvicə düşdü. Əl-ayağı titrəyə-titrəyə özünü hərəmxanaya çatdırdı:

—Bəli, ay xanımlar! Moda bacım baxdı. Oğlan həmənkə oğlandı. Amma lap şübhədən çıxmaq üçün onun evinə getməliyik görək bacısı varmı?! Əgəmləri bacısı da varsa, onun da sağ yanağında həmənkə bu xaldan varsa, onda bu elə allahın qəzəbidi ki, biz düşər olmuşuq. Onların başını batırmaq lazımdı.

Qərək... Müdə qarı gözətlədi. Axşamçağı, oğlan saraydan çıxıb evlərinə gedəndə dalıycan düşdü, qarabaqara onuynan getdi, gördü ki, evə çatanda qarıda iki zənən xaylağı İbrahimin qabağına çıxdı. Biri ona “Can bala, gəlib çıxdın?” o biri də “Can qardaş, nə gec gəldin” dedilər. Elə qız qollarını açıb qardaşının boynuna sarılanda Müdə qarı gördüyünü gördü: Mahcamalın da sağ yanağında qara xal var idi. Özü də qardaşyınan elə bil bir almayıdı, iki bölünmüşdü.

Müdə qarı gördüklərini gəlib hərəmxanada xanımlara danışdı. Müdə qarının sözlərinə diqqətlə qulaq verən Moda qarı dedi:

—Ay xanımlar, ürəyinizi yeməyin, sabah allahın köməkliyiynən mən onu bir gedər-gəlməz səfərə göndərim ki, siz də afərin deyəsiz. Səhər oldu, üzünüzə xeyirli sabahlar açılısın, Moda qarı başına qara çarşab saldı, əlinə səddənə təsbəh götürdü. Əsasına söykəyə-söykəyə özünü İbrahimgilin evlərinə çatdırdı. Elə onda çatdı ki, nədim gəlib İbrahimi saraya aparmışdı. Reyhan xanımla Mahcamal qız oğlanı yola salıb içəri qayıdaqayıtda qarını gördülər. Bu şəhərdə tanış-tunuşları yox idi. Güləruz, mehriban bir arvadnan tanış olmaqlarına sevindilər. Arvadı içəri gətirdilər, ona yeməkdən-içməkdən verdilər. Moda qarı hər yeri gəzdi, baxdı, dedi:

—Nə gözəl eviniz-əşiyiniz var... Dərdiniz qara günlüyə gəlsin, bu həyətin bircə yaraşığı kəmdi: nə olaydı dərya atları bu tövlənizə bağlanaydı. Yeyəydilər arpadan kişnəşəydilər. Hərdən-hərdən minib seyrə çıxaydınız, hamının gözü sizdə olaydı...

Moda qarı bu sözləri deyib getdi. Reyhan xanımla bikeflədi. Əgər Əşəs div sağ olsaydı, onunçun dərya atlarını gətirərdi. Bircə arzusunu yerdə qoymamışdı Reyhanın. Axşam oldu, İbrahim saraydan qayıtdı, gördü ki, anası bikefdi. Soruşdu:

—Nə olub sənə, ana can?

Mahcamal dedi:

—Sənə nə var ki... Özün gündə saraya gedirsən, kef-damaqdasan. Amma biz analı-balalı tək-tənha, bağırımız çatlayır. Heç olmasa dərya atlarını gətirsəydin, bizim də könlümüz açıları...

İbrahim dedi:

—Elə bu? Bundan ötəri qəmlisiniz? Belə mənim bax bu qara gözlərim üstə. Çalışaram, taparam sizinçün dərya atlarını, təki qəmli olmayın.

Oğlanın yadına atasının vəsiyyəti düşdü, tez gedib tövlədə od qanadlı atın axuruna yanaşdı, dərđini ona danışdı. At insan kimi dil açdı, dedi:

—Fikir eləmə oğlan, İbrahim! Bu hələ ağır iş deyil, ağır imtahan qabaqdadı. Get bazardan qırx dənə keçə al, bir pud da qırnan qatran gətir. Onları mən öyrətdiyim qaydaynan mənim belimə yapışdır. Min üstümə, sabah sübh tezdən min məni, gedək dəryanın kənarına. Atan Əşəs divin xatirinə dərya atlarını səninçün gətirəm.

İbrahim bazara gedib qırx dənə keçə, bir pud da qatrannan qır aldı gətirdi, bunları o al-od qanadlı atın dediyi qaydada qatbaqat onun belinə, böyürlərinə yapışdırdı. Sabahı günü gün qalxmamış yerindən qalxdı, atı tövlədən çıxartdı. Üstünə minib dərya kənarına gəldi. Burada atdan endi, at ona dedi:

—İbrahim, indi mən dəryaya baş vuracağam. Sən suyun üzünü gözdən qoyma! Mən suyun dibində dərya atları ilə vuruşacağam, suyun üzünə üç rəng köpük gələcək. Birinci dəfə sarı köpük tutacaq suyun üzünü, bil ki, davanı başlamışam. İkinci dəfə ağ köpük gəlsə bil ki, mən qazanmışam. Tez özünü bax, o yekə qayanın daldasına ver! Mən sudan çıxıb qırx dərya atını dalımcən evimizə aparacağam. Sən də gəl evə! Yox, elə ki, gördün suyun üzünü qırmızı qanlı köpük tutdu—bil ki, mənə üstün gəlirlər, mən ölmüşəm. Onda çıx qayıt get evinə!

İbrahim burda bildi ki, al-od qanadlı ata nə ağır iş buyurub. Onun gözlərindən öpdü. At özünü dəryaya vurdu. İbrahim bir az gözlədi, gördü hə budu dəryanın üzünü sarı köpük aldı... Ürəyi döyünməyə başladı. Xeyli intizar içində gözlədi... Bir də gördü ləpələr ağappaq qağayı kimi ağ köpüklərə büründü, çalxandı duruldu, duruldu çalxandı. Dəryadan at kişnərtisi eşidildi. Elə bil göy guruldadı, ildırım çaxdı. Sulardan kişnərti-kişnərti dalınca eşidildi, İbrahimin az qala hər şey yadından çıxmışdı. Elə al-od qanadlı atın kişnərtisini eşitcək özünü nəhəg qara qayanın dalına verdi... Bir də nə gördü: qabaqda balaca boylu al-od qanadlı at... Dalıycən da qırx dərya atı kişnəyə-kişnəyə, oynaşa-oynaşa sulardan çıxıb götürüldülər... İbrahim qırx gözəl at gördü ki, bunların tayı-bərəbərini ancaq atası Əşəs divin saray zirzəmisindəki qırxıncı otaqda görmüşdü. Heç bir padşahın sarayında beləsi yox idi. Ürəyi sevinclə, fərəhlə çırpındı. Atlar elə xoşuna gəlmişdi ki, elə xoşuna gəlmişdi ki... day nə deyim... Ürəyində atlara, onları yaradana, onun üçün gətirənə min afərin deyib evinə yollandı, gəldi gördü atlar al-od qanadlı atın

tövləsində axurlara bağlanıblar. Bacısı Mahcamal, anası Reyhan xanım da atların gözəlliyinə tamaşa eləyirdilər.

Anası onu görən kimi dedi:

—Oğul, İbrahim! Bu iki gündə saraydan dönə-dönə adam gəlib sənə dalınca. Padşah sənə istətdirib. Tez özünü saraya çatdır!

İbrahim buradan birbaşa saraya, Adil padşahın yanına yollandı, onu tezəcə şahın taxt-tac otağına apardılar. Şah bir sevindi ki:

—Bala, İbrahim, hardaydın bu neçə vaxtı?

Padşah İbrahim üçün bərk darıxmışdı, onun söhbətlərinə mail idi. Elə bu zaman baş hərəmə xəbər gəldi ki, bəs İbrahim gəlib şahın yanındadı. Baş hərəmlə ikici hərəm dayələrini çağırırdılar. Mədə qarınan Müdə qarı gəlib çıxdı. Baş hərəm dedi:

—Nə oldu bəs, dayə, sən İbrahimi gedər-gəlməzə yollamışdın? Odey şahın qulluğunda kef-damaqdadı.

Müdə qarı tez sözə qarışdı:

—Darıxmayın, ay xanımlar! Sabah mən onu elə bir gedər-gəlməzə yollayım ki, hər ikiniz mənə afərin deyəsiz.

Bəli, səhər oldu, üzünüzə səhər həmişə xeyrə açılınsın. Müdə qarı yerindən qalxdı, çadrasını başına saldı, İbrahimgilə yollandı. O vaxt gəldi ki, İbrahim dərya atlarını yemləyib şahın hüzuruna yollanmışdı. Reyhan xanımla Mahcamal qız Müdə qarını sevinclə qarşıladılar, qarına ehtiram göstərdilər. Müdə qarı bir az dincəlib ev-eşiyi gəzdi, atları bəyəndi:

—Yaxşı atlardı, amma atdan arvada nə fayda? Qəribsiz, darıxırsız, nə yaxşı olardı, oğlun gedib oxuyan Narıncnan, gülən Turuncu gətirəydi, qoyaydınız qəfəsdə, bax, birini o kəlləyə, birini də bu kəlləyə. Səhərdən axşamacan Narınc oxuyaydı, Turunc güləydi, siz də baxıb fərəhlənəydiz.

Bəli, axşam İbrahim saraydan qayıdanda gördü ki, anasıyanın bacısı bikefdi, soruşdu:

—Nə olub sizə, ay mənim əzizlərim, niyə qəm bürüyüb üzünüzü?

Mahcamal dedi:

—Qardaş, sən gedirsən bütün günü sarayda kefdə-damaqda olursan. Biz qərrib ölkədə heç kəsi tanımırıq, heç yana getmirik. Darıxa-darıxa qalırıq. Nə olaydı gedəydin, oxuyan Narıncnan gülən Turuncu da bizimçin gətirəydin... ürəyimiz açılardı...

İbrahim gülə-gülə dedi:

—Elə bu?! O belə mənim bax, bu gözlərim üstə... Təki siz fikir eləməyin, a mənim əzizlərim!

İbrahim yenə atası Əşəs divin tapşırdığı kimi özünü tövlədə al-od qanadlı atın hüzuruna yetirdi. At onu fikirli görcək, soruşdu:

—Nədi, İbrahim, nə olub? Sənə nə lazımды?

İbrahim dedi:

—Anamla bacım oxuyan Narınca gülən Turunc istəyirlər...

At dedi:

—Hə, bu bir az çətindi, amma düzələn işdi. Darıxma. Sabah səhər tezdən çıxarıq. Atan Əşəs div hörmətinə oxuyan Narınca gülən Turuncu da gətirərik. Təki ananla bacın darıxmasın... Təkcə anan Reyhan bilmədən o qırx açarı götür özünən. İki dənə də qəfəs al götür.

İbrahim saraya qayıtdı, padşahdan bir-iki günlük səfər üçün rüsxət istədi. Padşah dedi:

—Axı hara, nə üçün gedirsən? De, mən düzəldim. Sənsiz darıxıram, İbrahim!

İbrahim nə üçün getdiyini padşaha demədi:

—Onu gərək özüm düzəldəm, şahım! Başqası düzəldən iş deyil.

Qərz Adil şah oğlanı heç buraxmaq istəmirdi. Ürəyi ona deyirdi ki, oğlan qorxulu səfərə gedir. Amma naçar qaldı, rüsxət verdi.

Səhər oldu, İbrahim üsulluca atası Əşəsdənqalma qırx açarı xəlvətcə götürdü. Al-od qanadlı atın üstünə süvar olub qəfəsləri qancıqabağıya bağladı, səfərə çıxdı. Yolda at ona dedi:

—İbrahim, indi sənin ata yurduna gedirik. Həmin oxuyan Narıncın gülən Turunc sənin atan Əşəsin bağındadı. Amma sənin div əmilərin gəlməyini bilsələr hər tikəni qulağınca eləyərlər. Odu ki, gərək gecə, divlər yuxuya gedəndən sonra gedək. Mən bağa girə bilmərəm. Atlar hənirimi alıb kişnərlər. Divlər ayılar. Sən gir həyəətə. Həmin açarlarla qapıları aç. Biri bağa girən qapınıdı, aç bağın qapısını. Bağda dürlü meyvə görəcəksən. Hər biri ağaclardan sənə “gəl-gəl, məni dər gəl-gəl, məni apar” deyəcək. Nəbadə birinə də tamahsılanasan! Tez bağın ortasındakı əbrüşüm çinara yaxınlaş. Oxuyan Narıncın Gülən Turunc həmin əbrüşüm çinardadı. Hər ikisini götür, ayrı-ayrı qəfəsə qoy dalına baxmadan geri, yanıma qayıt! Sən Narıncın Turuncu götürəndə, bağda hay-küy qopacaq, “Apardılar! Kim apardı? Narınc-Turuncu apardı. Məni də apardı. Səni də apardı. Qoyma getdi” səsi baği bürüyəcək, fikir vermə! Dala baxma ha!.. Birdən dönüb-dönüb doğma yurduna, keçmiş ev-eşiyinizə baxarsan... Nəbadə ha!.. Yoxsa divlər oyanar; ikimiz də məhv olluq...

İbrahim ata “baş üstə” dedi. Sözlərini sırğa elədi, qulağından asdı. Könül arzusu elədi—ürəyinə yazdı. Ata öyüdü kimi beyninə qazdı...

Axşam tərəfi gəlib ata yurduna çatdılar, İbrahimin ürəyi atlandı. Bildi ki, bu istək ata yurdunun qüssəsindən gəlir... Gecə düşünəcəm at, İbrahim ata yurdunun mərzində saxladı tərpaşməyə qoymadı. Elə ki gecə düşdü, at dedi:

—Hə, İbrahim, divlər yatdı. İndi yeddi yuxuya gediblər, qəfəsləri də götür, qırx açarı da. Talahın sənə yar olsun, düş yola!.. Atan Əşəs div hörmətinə...

İbrahim qəfəsləri yəhərin qancıqabağından açıb cibindəki qırx açarı yoxladı. İstəkli al-od qanadlı atının gözlərindən öpüb ata yurduna, körpəlikdən əmrəzaya çatanacan yaşadığı evlərinə tərəf yol aldı... Gəlib həyətlərinə çatdı, ürəyi uçunurdu. “Burda atam bizi oynadırdı. Burda Reyhan ana bizə qum evciklər düzəldirdi. Burda Mahcamal bacımla evcik-evcik oynardıq...” Bildi ki, onu yurd məhəbbəti sehirləyir. Al-od qanadlı atın sözləri yadına düşdü. Ürəyinə daş bağladı, qırx açarı çıxarıb zirzəmiyə endi, bir-bir qapıları açdı. Otaqlardakı gözəl əşyanı, ləl-cəvahiratı, geyim-kecimi gördü. İndi o bütün bunların qədir-qiymətini bilirdi. Axı insanlar arasında yaşayırdı... Əlini bir şeyə uzatmaq istəyəndə al-od qanadlı atın sözləri yadına düşdü. Bildi ki, tamah ona qalib gəlmək istəyir. Tez özünü ələ aldı. Heç nəyə baxmadı. Bağın qapısını açdı. İlahi, nə gözəl idi atası Əşəs divin bağı!?! Nə gözəl meyvələr yetişmişdi ağaclarda... hər biri də ona “gəl-gəl, məni dər...” deyirdi. İbrahim nəfsinə də “dur” dedi. Bağın ortasında göylərə dirənən əbrüşüm çinara yaxınlaşdı. Al-od qanadlı atın öyrətdiyi qaydaynan əvvəlcə oxuyan Narıncı götürüb qəfəsə qoydu. Sonra da gülən Turuncu aldı, onu da qəfəsə qoydu. “Ağamı allah saxlasın” eləyib bağdan çıxmaq istədi. İlahi ağacdakı meyvələr bir şivən qopardılar gəl görəsən! İbrahimin ürəyinə qorxu doldusa da, al-od qanadlı atın sözlərini yadına salıb, qorxuya da qalib gəldi. Qapıya tərəf üz tutdu, hay-küyə qulaq vermədi. Dala baxmadı. Bağdan çıxıb özünü ata yurdunun mərzində onu gözləyən al-od qanadlı ata yetirdi. Onda çatdı ki, at intizardan yorulmuşdu, az qala dalınca gedəcəkdi.

—Nə, gecikdin, İbrahim? Səhərin açılmasına az qalır.

—Məni qınama, ata yurdu şirin olur... Ayrılı bilmirdim...

Qərək İbrahim ata süvar oldu, qəfəsləri də götürüb hərəsini bir tərəfdən yəhər qaşına bənd elədi, yola düşdü. Sübhün gözü təzəcə açılmışdı ki, gəlib Bitlisə çatdı. Özünü evlərinə çatdırdı. Qəfəsləri anası ilə bacısına verdi. Al-od qanadlı atını tumarladı, gözlərindən öpdü, aparıb tövlədəki axuruna bağladı, qabağına kişmiş-səbzə tökdü. Gəlib yatağına girib div yuxusuna getdi. Axı bütün gecəni yatmamışdı. Cavan yuxusu şirin olar...

Reyhan xanımla Mahcamal qız qəfəsləri qonaq otağına apardılar. Birini o başda, birini bu başda kəllə pəncərələrin üstünə bərkidilər. Oturub heyran-heyran Narıncın oxumağına, Turuncun gülməyinə qulaq asmağa başladılar. Elə bu vaxt nədim gəlib özünü onlara yetirdi. Soruşdu: “İbrahim gəlibmi? Şah onu soruşur.” Reyhan ana ilə Mahcamal qız dedilər: “Baş üstə, canımıza minnəti var. Şaha de ki, İbrahim gəlib, sağ-salamatdı; amma yorulub yatıb, duran kimi şahın qulluğuna gələcək.”

Nədim getdi. O yandan baş hərəm xəbər tutdu ki, İbrahim sağ-salamat gəlib çıxıb, ikinci hərəmlə birlikdə qarıları hüzurə tələb elədilər. Moda qarınan Müdə qarı saraya hərəm otağına gələndə İbrahimi gördülər, İbrahim də yatıb doyub Adil padşahın yanına—taxt-tac otağına gədirdi. Qarılar baş hərəmlə ikinci hərəmin yanına gəldilər. Baş hərəm Müdə qarının başına bir kök qapaz salıb dedi:

—Nə oldu, ay ifritə, bəs sən İbrahimi gedər-gəlməzə yollamışdın?

Moda qarı tez özünü irəli verdi:

—Qurbanın olum,—dedi,—darıxma onda olmadı, indi olar. Vallah, sənə verdiyim südümə and olsun, elə bir kələk qurmuşam ki, bu dəfə daha onun üzünü nə Adil şah görəcəm, nə də başqa birisi...

Moda qarı elə buradanca özünü İbrahimgilə çatdırdı. İçəri girdi. Day indi köhnə tanış kimi gəlirdi. Ərknən hər yerə göz qoydu. Təriflədi:

—Bəh, bəh, maşallah, nə gözəl atlarınız var!.. Dərya atlarıdır ki.. Mən deyənlərdi... Kim gətirdi bunları sizə, qızım?

Reyhan xanım fərəhlə dedi:

—Oğlum İbrahim gətirib, ay ana!

—Bıy, allah saxlasın!.. A bala, bəs bu oxuyan Narıncnan gülən Turuncu hardan almırsınız?

Mahacmal güldü:

—Qarı nənə, elə şey bazarda satılır ki, alağ? Onu da, göz dəyməsin, qardaşım İbrahim gətirib ki, qərıblıkdə darıxmayaq.

—Olsun, olsun...

Elə bu vaxt Narınc oxumağa başladı... Turunc güldü. Qarı da, Reyhanla Mahacmal da qulaq asdılar, doymadılar... Qarı dedi:

—Yaxşısı, söz yox! Bu gözəl evin, bu yaraşlıq atların, bu Narıncnan Turuncun bircə əskişi var...

—Nədi, nənə?

—Nənən qurban, şirin qız, qardaşın gedib Dilarəmə cəngini gətirsəydi day bu evin heç bir əyər-əskişi olmazdı.

Moda qarı bunu deyib qoyub getdi...

İbrahim evə gələndə gördü ki, bacısı çox fikirlidi, qızın çənəsindən tutdu, alnından öpdü, gözlərindən öpdü, dedi:

—Ay atam qızı Mahacmal bacım, sənın ay üzünə nə qubardı gəlib, nə dərdin var? Atam Əşəs yerinə qardaşın ölməyib, dərdin nə olsa, əlac elərəm...

—Can qardaş, canım qardaş, sənın də evlənen vaxtıdır. Deyirəm gedib Dilarəmə cəngini gətirəsən. Deyirlər dünya gözəlidi. Bir baxan, bir də baxım deyir... Bizə də qulaq yoldaşı olar...

İbrahim bacısına “baş üstə, can üstə” deyib tövləyə—al-od qanadlı atın yanına yollandı. At onu fikirli görən kimi soruşdu:

—Nədi, İbrahim, dərdin nədi?

İbrahim Dilaram cənginin adını çəkən kimi, al-od qanadlı atın canına elə bil titrəmə düşdü, elə bil atı ilan çaldı, dedi:

—İbrahim, hər kimdisə bu adam, səni ölümə, gedər-gəlməzə göndərir. Bax əsl qulluq, əsl çətin iş budur! Amma atan Əşəs div hörmətinə... Get ananla-bacınla görüş, qırx gün möhlət al. Özünlə heç nə götürməyəcəksən. Sabah gün çıxmamış evdən çıx, yola düşək...

İbrahim gəlib saraya getdi. Adil şahdan qırx günün səfərinə möhlət istədi, Adil şah onu buraxmadı:

—Oğul, İbrahim,—dedi,—özün görürsən ki, mənim oğul-övladım yoxdu, varisim yoxdu. Sən də mənim ürəyimə yatmışsan. Getmə, qal yanımda. Səni özümə varis eləyim, lap istəsən elə indidən səhliyi sənə verim. Özüm sənin qoca dostun kimi yanında qalım olənəcəm. Amma getmə! Ürəyim qoymur... səni buraxa bilmirəm...

İbrahim qoca şahın əlindən öpdü, dedi:

—Çox, sağ ol, mənim hökmdarım! Amma mən bacıma söz vermişəm, gərək gedəm. Qırx günün möhlətinə... İnşallah qayıdaram, sən nə istəsən onu elərəm. Söz verirəm ki, bu axırıncı səfər olacaq. Bir də heç yerə getməyəm...

Qərək, İbrahim qırx dilonən Adil şahdan izin aldı. Evə gəldi, anasıyan, bacısıyan görüşüb halallaşdı, səhər olcaq, gün çıxmamış evdən çıxdı. Al-od qanadlı atını tövlədən bayıra çəkdi, tellərini daradı, gözlərindən öpdü, yəhərə qalxdı, yola rəvan oldu. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, iyirmi gün gecə demədi, gündüz demədi yolun damarını qırdı, az getdi, üz getdi, iynə yarım yol getdi, gəlib Dilaram cənginin məmləkətinin sərhərdinə çatdı. Al-od qanadlı at nıx dayandı, dedi:

—Mən day burdan o yana gedə bilmərəm, sərhədi keçsəm daşa dönnəm! İbrahim, sən düş! Bax, bu gördüyün dirəklər dirək deyil, sənin kimi cavan oğlanlardı ki, Dilaram cənginin gözəlləyini eşidib, onu aparmaq eşqinə bura gəlirlər. Hamısını da Dilaram cəngi daşa döndərib. Bax, o gördüyün qəsr Dilaramındı. Mən onun xasiyyətlərini bilirəm, sənə öyrədim, get! Qalanı sənin cəldliyindən, bacarığından asılıdı. Dilaram hər gün azan vaxtı iş-gücünü qurtarır. Aşı balaca bir qazanda dəmə vurur. Həyəti çalğılayır. Qumunu təpəcik kimi ortaya yığır. Əlindəki sehrli qamçını bir dəqiqəliyə sancır o qum təpəciyinin üstünə. Keçib şam eləmək üçün əlini yuyur. Bax, o əlini yuyanda fürsət tapıb, bir dəqiqənin içində qamçını ələ keçirib “Sın sehr, sın!” deyə bildin, sehr sınacaq. Bütün bu daşlar adam olacaq, Dilaram cəngilikdən çıxıb sevimli bir qız olacaq, sən də gətirib onun kamına çatacaşın. Yox, əgər fürsəti fövtə verdin, səndən qabaq o səni gördü, batdın! Sən də, mən də. Səni də bu gördüklərin kimi daşa döndərəcəm... Qərək, taleyin, sənə yar olsun, atan Əşəs hörmətinə...

İbrahim al-od qanadlı atın dediklərini sinədəftər elədi, atın gözlərindən öpdü, Dilaram cənginin qəsrinə tərəf yola düşdü. Axşam azanına qəsrin barısından qıza göz qoydu. Elə ki, qaş qaraldı, Dilaram cəngi qazanı dəmə qoydu. Həyəti yovşan süpürgəynən çalğılıyanda qamçısını belinə sancdı. Qum tərəciyi düzəltdi, qamçını belindən çıxarıb tərəciyin üstünə sancdı. Döndü ki, əllərini yusun, İbrahim ildırım kimi barıdan aşdı. Özünü qum tərəciyinə yetirdi, elə əli qamçıya dəyər dəyməz Dilaram cəngi geri döndü. İbrahimi gördü. Amma oğlanın gözəlliyi ona elə təsir elədi ki, özünü saxlaya bilməyib dedi:

—Ol qurşağacan daş!

İbrahim qurşağacan daş oldu. Qız belə eləmişdi ki, hərdənbir onun gözəlliyinə tamaşa eləyə bilsin. Bunlar burda qalsın, eşit atdan.

Qərək... Al-od qanadlı at xeyli gözlədi, gözlədi, gördü ki, İbrahim gəlmədi. Bildi ki, Dilaram cəngi oğlanı daşa döndərib. Amma yerindən tərənəmədi. Ac-susuz, mərzdə dayandı, gündüz onu gün yandırdı, gecə küləklər üşütdü, yağan yağış islatdı, qar dondurdu. At yerindən tərənəmədi. Zığa-palçığa batıb durduğu yerdə durdu, İbrahimin yolunu gözlədi gedər-gəlməz səfərindən. Qış qurtardı. Novruzun topu atıldı, təzə il yaxınlaşdı. Günlərin bir günündə atın dayandığı yerə yaxın daş dirəklərdən birinin üstünə üç göyərçin qondu.

Bunlar Dilaramın bacıları pəri qızları idi. At onları görən kimi tanıdı. Yavaşcadan kişnədi. Göyərçinlərdən böyüyü onu gördü:

—Bacılı-bacılı!

—Can bacılı!

—O atı görürsüz?..

—Kimdi ki?..

—Əşəs divin qardaşdı... Onun burda nə işi var?

Pəri qızları cildlərini dəyişdilər. Atın yanına gəldilər. Al-od qanadlı at başına gələn qəziyyəni başdan ayağa qızlara danışdı. İbrahimin də qəsrədə daşa döndüyünü söylədi. Qızlar gileyləndilər:

—Daha bu Dilaram ağını çıxardıb. Biboğlu Əşəsin də oğlunu daşa döndərib...

—Bəlkə tanımayıb...

Qızlar al-od qanadlı atı yuyub təmizlədilər. Ot verdilər. Cildlərini geyib qəsrə uçdular. Dilaram onları görcəyin dedi:

—Nə gecikdiz, bacılarım? Bayramınız mübarək, baharınız xoş gəlib...

Qızlar küskün-küskün dayandılar. Dilaram soruşdu:

—Mənnən niyə öpüşüb bayramlaşmırsız, qızlar, a mənim dəcəl bacılarım?

Böyük qız dedi:

—Səninçün bayramdı... Amma biboğlu Əşəsin külfətiyçin qarabayram.

Onlar həyətdə qurşağacan daşa çevrilmiş İbrahimi göstərib dedilər:

—Sən də day ağ eləmişən.

Dilaram soruşdu:

—Bu Əşəs biboğlunun oğludu? Bilməmişəm. Amma gözəlliyi xoşuma gəldi, yarıyacan daş elədim ki, hər dən-birdən işarası tamaşa eləyim. Yaxşı bunun canı sizə bayramlıq olsun, ol adam!..—deyib qamçısı ilə İbrahimi toxundu, İbrahim daşdan azad oldu. Göyərçinlərin kiçiyi dedi:

—Siz işinizdə olun, mən bibinəvəsini mərzəcən ötürüm...

Qərək pələşov qız oğlanı götürüb qəsrdən çıxartdı, barının dalında gizlətdi, dedi:

—Bax, axşam olan kimi Dilaram bizimnən şam yeməyinə əyləşəcək. Biz onun başını qatacağıq. Sən cəld tərpan, qum tərəcəyinin üstündən qamçını götür, içəri gir, de: “Sın, tilsim, sın!” Qorxma! biz sənə zərər verməyə qoymarıq onu.

Qız İbrahimi o ki var öyrətdi. Axşam oldu, İbrahim göz-göz elədi, elə ki qızlar yemək süfrəsinin başında əyləşdilər, Dilaram qamçısını götürmək istəyəndə qızlar qoymadılar “neynirsən ey, biz burda, day bəsdı.” İbrahim bu sözləri eşidən kimi həyətdə endi. Qamçını götürdü, tez qapıya çatdı. İçəri görüb gördü ki, qızlar Dilaramı süfrə başında elə əyləşdiriblər ki, qapını görə bilməsin, arxası qapıya olsun. İbrahim lap arxayınlaşdı, girdi içəri. Qamçını Dilaram cənginin çiyinə, kürəyinə vurub dedi: “Sın, tilsim, sın!” Bir hay-küy qopdu, elə bil yer lərzəyə gəldi. Bütün düz-dünyanı tutmuş daş dirəklər dönüb cavan oğlan oldu. Hərəsi öz ölkəsinə dağılışdı. Al-od qanadlı at başa düşdü ki, day qorxmaya bilər, tilsim sınıb. Dilaram da cəngilikdən çıxıb, gözəl Dilaram olub. Qərək, qəsrin yanına gəldi. Gördü ki, İbrahim qızlarla plovu yeyib, səfər hazırlığı görür. Yığıldılar, yığıldılar. Dilaram vəzndən yüngül, qiymətdən ağır nəyi vardsa götürdü, qəsri bağladı, bacıları ilə öpüşdü, görüşdü, İbrahimi birlikdə al-od qanadlı ata minib Bitlisə yol aldı.

Qırx gün əvəzinə səfər bir il çəkmişdi. Reyhanla Mahcamal intizar içindəydi. Adil şahdan gündə adam gəlib İbrahimi soruşurdu. Padşah bərk xəstələnmişdi. Birdən qapı açıldı, əvvəlcə Dilaram, dalınca da İbrahim içəri girdilər. Ana-bala, bacı-qardaş öpüşdülər, gördüşdülər. Reyhan xanım Dilaramın üzündən-gözündən öpdü, dedi:

—Bala, sən bu evə xoş gəlmisən, qədəmin mübarək!

Mahcamal da qızın boynuna sarıldı:

—Qardaşımın deyiklisinə də, özünə də qurban olum.

Reyhan xanım dedi:

—Oğul, İbrahim, Adil şah da sənin intizarındadı, tez saraya get.

İbrahim həyəət çıxdı. Al-od qanadlı atının gözlərindən öpdü, tellərini daradı. Belinin yəhərini alıb tumarladı, aparıb qırx dəryə atının bağlandığı tövlədə axuruna bağladı. Qabağına kişmiş tökdü. Bundan sonra saraya yollandı. Sarayda padşah qəm dəryasına batıb xəstə yatırdı, İbrahimdən ötəri burnunun ucu göynəyirdi. Əvəzində vəzir-vəkil, xüsusilə baş hərəm İbrahimin axırına çıxdıqlarına, onu gedər-gəlməzə yolladıqlarına görə şad-xürrəm yaşayırdılar. Moda qarınan Müdə qarı da kef-damaqda, aldıqları pul, qızıl içində yaşayırdılar. Qəfil sarayda aləm bir-birinə dəydi. Xəbər çıxdı ki, Adil şahdan muştuluq alın, İbrahim gəlib çıxıb. Adil şah bu xəbəri eşidən kimi cana gəldi. Durub yerində oturdu. Oğlan içəri girən kimi onu qucaqlayıb bağına basdı.

Bunlar burda dursun. O yandan Dilaram xanım Reyhan anadan bütün əhvalatı soruşdu. Reyhan ana da Əşəs divin onu oğurladığından bu günə kimi başlarına nə gəlmişdisə, hamısını nağıl elədi. Divin uşaqları tapmağını, ölməyini, atları, Narınc-Turuncun gətirildiyini danışdı. Sonra da İbrahimin Dilaramın dalınca getməyini söylədi. Bu zaman Dilaram dedi:

—Hə, Reyhan ana, şükür elə ki, İbrahim sağ-salamat gəlib çıxıb! Sənin dediyin o Moda qarınan Müdə qarı İbrahimi həmişə düz ölümə göndəriblər. İndi mən bilərəm onlara neynərəm.

Bu vaxt pəncərədən küçəyə tamaşa eləyən Mahcamal dedi:

—Odey, ikisi də bir əlində imanı, bir əlində tumanı gəlirlər bura, başılovlu.

Reyhan xanım dedi:

—Görəsən, genə nə pəstəha açacaqlar, qov getsinlər.

Dilaram dedi:

—Yox, qovma! Lazım olacaqlar. Burda bir sirr var ki, onlar İbrahimi ölümə göndəriblər. Bilək görək.

Əvvəlcə Moda qarı içəri girdi. Dilaram ona salam verməyə macal vermədi. Qamçısı ilə çiyinə toxunub dedi:

—Ol tövlə süpürgəsi!

Qarı o saat dönüb bulaşığı, kütümül süpürgəyə çevrildi. Reyhanla Mahcamal bir söz soruşmağa macal tapmamış, Müdə qarı içəri girdi. Dilaram qamçısı ilə onun da çiyinə toxunub dedi:

—Ol ayaqyolu süpürgəsi!

Bu imansız qarı da o saat dönüb mürdar, kütümül bir süpürgəyə çevrildi.

Axşam düşdü, İbrahim saraydan qayıtdı. Hərə yatağına çəkildəndən sonra Dilaram yerindən qalxıb həyəət çıxdı. Qamçısı ilə binaya toxunub dedi:

—Ol mənim qəsrim kimi bir qəsr.

Ev dönüb qəsrə çevrildi. Hərə də öz otağında yatmışdı, səhər durub evi tanımadılar. Şəhanə bir qəsrədə oyandılar. O yandan Adil şah da yuxudan durub pəncərədən baxanda şəhərin qırağında iri bir imarət gördü. Tez adam göndərüb xəbər bildirmək istəyəndə ona dedilər ki, qəsr İbrahimin evinin yerində düşüb. Nigarançılıq padşahın ürəyinə elə əsər elədi ki, yerindən durub başının adamları ilə birlikdə İbrahimin görüşünə yollandı. Qabaqca nədimi göndərildi ki, xəbərdarlıq eləsin. Şahın gəlməyindən xəbər tutan Dilaram gözəl bəzənmiş qonaq otağına keçdi, Mahcamala dedi ki, tövlə süpürgəsi ilə ayaqyolu süpürgələrini gətirib bu otağın cəhənglərindən assın. Qız onun xahişini yerinə yetirdi. Balaca bir qazançanı Mahcamala verib həyətdə oturdu və dedi:
—Qonaqlar gələndə bu qazandan plov tökərsən, qazan boşaldıqca “dol, qazanım, dol” deyərsən, dolacaq, qorxma ha! Hamıya xörək çatar.

Padşahın adamları gəlib çıxdı, şah Mahcamalı balaca qazança ilə görüb narahat oldu ki: “İbrahimin xörəyi çatmayacaq, vəzir-vəkil ona güləcəklər.” Amma qızın qardaşına oxşarlığı onu heyran qoydu. Padşahı İbrahim qarşıladı, onu qonaq otağına dəvət elədi. Padşah içəri girəndə murdar, pis qoxulu süpürgələri görəndə təəccüb elədi, əbasının ətəklərini yığışdırıb çimçəşə-çimçəşə içəri girdi, əlbəttə, qara köpəklər də onun sağında-solunda idi. Əyləşdilər. Vəzir, vəkil padşahın sağında-solunda oturdu. İbrahim qarı qabağında ayaq üstündə, əl əl üstə dayanıb padşahın və pərdə dalında anası, bacısı ilə birlikdə əyləşmiş Dilaramanın əmrini gözləyirdi. Dilaram pərdə dalından soruşdu:
—Hökmdarım, sarayımızı necə gördün? Bəyəndin?

Adil şah dedi:

—Hər şey yaxşıdır, amma bircə bu süpürgələri başa düşmədim...

—Başa düşərsən, şahım! Onlar adi süpürgə deyil, sənin ən yaxın adamlarının adamıdır.

Hamı təəccüb qalmışdı. Süpürgə nədi, adam nədi? Bu vaxt Dilaramanın göstərişiyənən Mahcamal pərdənin dalından çıxdı, əlindəki qamçını tövlə süpürgəsinə vurub dedi:

—Ol Moda qarı!

Sonra da qamçını ayaqyolu süpürgəsinə toxundurub dedi:

—Ol Müdə qarı!

Hər iki süpürgə dönüb Moda qarıyanan Müdə qarı oldu. Adamların ağız açıla qalmışdı. Qara köpəklər qarıları görcəyin dartındılar, acıqla hürməyə başladılar. Adil şah təəccüb içində dilləndi:

—Bu nə deməkdir?

Pərdənin dalından Dilaram dilləndi:

—Hökmdarım, əmr elə Moda qarıyanan Müdə qarı özləri nə ki, var, əhli-məclisə danışsınlar.

Qarılar padşahın əmriylə nə ki törətmişdilər, İbrahimplə Mahcamalın doğulduğu gündən bu günəcən necə mən sizə nağıl elədim, eləcə də danışdılar. Axırda da dedilər:
—Elə Adil padşah, bil və agah ol! İbrahimplə Mahcamal sənin o gecə dünyaya gələn əkiztay balalarındı. O itlər isə biz qoyduğumuz küçüklərdir. Bizi baş hərəmlə ikinci hərəm bu işə məcbur elədi.

Qərək, qəsrə bir hay-küy düşdü gəl gərəsən! Adil şah oğlu İbrahimplə qızı Mahcamalı bağrına basdı, üzlərindən, gözlərindən öpdü. Sonra da Reyhan xanım pərdənin o üzündən uşaqların necə tapıldığından, onların bu günəcən Əşəs divi ata, Reyhanı ana bildiklərindən danışdı. Adil şah dedi:
—Oğul, gərək ananız saraya gələ.

Moda qarınan Müdə qarını tez xəbər verdilər ki, uşaqların anası çoxdan aclıqdan, dərd-qəmdən, başına gətirilən qəzavü-qədərdən ölüb. Ömrünü balalarına bağışlayıb. Şahın əmriylə Moda qarınan Müdə qarını, baş hərəmnən ikinci hərəmi hərəsini bir dəli qatırın quyruğuna bağlayıb çölə buraxdılar. Şah qırx gün qırx gecə İbrahimplə Dilarama toy vurdurdu. Adil şah İbrahimi öz yerində şah qoydu. Həmin gündən “bacımsan” dediyi Reyhanı və qızı Mahcamalı əzizlədi. Əcəl gəlib onu aparıncan şən-şatir yaşadılar. Mən də sizə nağıl eləməyə gəldim.

Veb direktor: Betti Bleyer
Mətni yığdı: Səkinə İsgəndərova
Veb üçün hazırladı: Ülviyyə Məmmədova
AZERİ.orga qoyuldu: yanvar, 2004